

EL TEMPS

Alan Bennett.

EL TEMPS

Paul Auster.

EL TEMPS

Sándor Márai.

La traducció catalana ajuda la castellana

De cop i volta, un escriptor desconegut a casa nostra, l'autor teatral i guionista cinematogràfic anglès Alan Bennett, s'ha convertit en un autor d'anomenada gràcies a l'èxit de l'enginyós relat humorístic *Una lectora poc corrent*, traduït al català per Anagrama/Empúries i al castellà per Anagrama.

La novel·la ja va causar un impacte sorprenent –sorprenent per als editors– el dia de Sant Jordi, producte dels primers articles periodístics apareguts els dies anteriors, articles que eren molt engrescadors, i també de les recomanacions –públiques i personals– d'alguns llibreters i, no cal dir-ho, dels primers lectors. Després, encesa l'esca, el boca a orella va fer reeditar el llibre ben aviat, que ara enfila les campanyes d'estiu i de tardor amb optimisme, tant en la versió catalana com en la castellana.

Alan Bennett tenia dos relats humorístics més publicats per Anagrama només en castellà que no havien provocat, ni de bon tros, la passió de l'actual, passió que es va encendre, cosa excepcional en un autor desconegut, ja a les primeres de canvi.

Hi va contribuir –cal preguntar– el fet que els dos primers, a diferència del tercer, només es traduïssin al castellà? La pregunta és pertinent. El fet és que, en no existir la versió catalana, no en

Les traduccions simultànies al català i al castellà d'autors contemporanis s'han reforçat els darrers anys, en el camp de la narrativa. La situació mediàtica obliga l'editor català a coordinar-se amb el castellà. Però, curiosament, l'editor castellà també en treu beneficis.

van poder parlar tants articulistes ni periodistes com n'han parlat ara, ni s'hi van interessar, a casa nostra, tants lectors.

El fenomen sembla clar, i s'ha detectat –i confirmat– fa un quant temps: la traducció catalana ajuda la traducció castellana. Se n'han adonat els editors catalans, en veure com, aquests darrers anys, els editors castellans han reforçat el seu interès per sortir al mateix temps que l'edició catalana. I en veure, també, com els agents literaris, tots ells, s'esforcen per vendre la doble edició “espanyola”, i aconseguir-la simultània.

Al seu torn, la majoria dels editors catalans ha comprovat que, en general, els seus llibres traduïts assoleixen xifres de venda més altes si apareixen conjuntament amb la versió castellana. Bàsicament, perquè el ressò mediàtic passa a ser molt més gran; a vegades, passa del

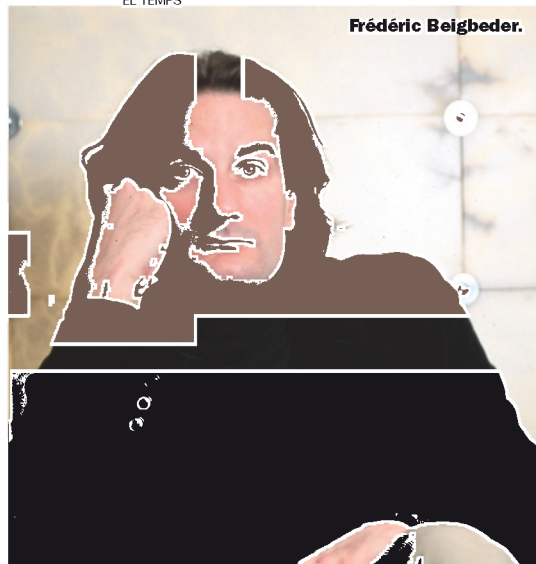
zero a l'infinit, encara que –és pa de cada dia– molts mitjans llegits i enllestits a casa nostra es neguen a esmentar la versió catalana (no deu ser espanyola?). Però el lector, quan va a la llibreria, ja demana, cada dia més, si existeix.

Parlem del zero: un dels diaris més llegits a Catalunya informava fa uns quants dies de les novetats de l'estiu i només parlava de les traduccions catalanes si estaven traduïdes al castellà, amb el títol únicament en castellà, naturalment: cap ni un títol “només” traduït al català.

Aquest mateix diari –això de banda– ha arribat a parlar de llibres traduïts al castellà de l'original català dels quals no n'havia dit res quan havien aparegut en català, pocs o molts anys enrere.

La llista de traduccions catalanes fantasmes, o de nul·la repercussió cultural, provocades pel fet d'haver estat traduï-

Frédéric Beigbeder.

des només al català, seria molt llarga, si els editors haguessin seguit per aquesta línia.

Pagès Editors, de Lleida, és potser l'únic editor professional que la manté amb convicció, al preu de passar força desaparebuda i de ser ignorada pels més importants mitjans de comunicació. L'any 1997, va publicar la novel·la *Necròpolis*, de l'autor eslovè de Trieste Boris Pahor, i va facilitar entrevistes a la premsa amb el venerable autor –va néixer el 1913–, de visita a Barcelona: cap interès dels principals mitjans de comunicació.

El Club Editor té, tot sovint, atacs d'idealisme i ens ofereix versions catalanes que no tenen el seu paral·lel castellà, i, per acabar-ho d'adobar, d'autors nous, al preu de veure frenada la seva divulgació.

Ara l'ha tingut amb la novel·la *Allò que heu parit*, del francès Antonin Varenne, i amb *Criatures obstinades*, un recull de contes de l'autora nord-americana Aimee Bender. I l'any passat, sobretot, amb la magnífica *La cova del sol* d'Elias Khoury, traduïda esplèndidament, de l'àrab directament, un llibre que, amb tota seguretat, ens hauria obligat a llegir la premsa més influent si s'hagués girat al castellà. Ja ho farà quan s'hi publiqui.

És habitual que una traducció al català d'un autor contemporani –sobretot, quan és desconegut– passi sense pena ni glòria i l'edició fracassi, si només es tradueix al català.

Edicions de 1984 aixopluga el Club

Editor i és una de les editorials catalanes que ha pogut constatar la importància que per a un editor castellà té l'edició catalana simultània.

“La meua intenció –ens diu l'editor Josep Cots– seria editar al marge del castellà. No pensar-hi. Però veig més preocupat l'editor castellà. No acabo de veure per què aquesta mania de coordinar-se, com volen els agents. Evidentment, la pressió mediàtica és determinant, i explica que dominin les traduccions simultànies, coordinades. És a dir, és determinant el fet que els mitjans escrits en llengua catalana no tenen la força dels castellans.”

Ai, si la catalana surt abans!

El debat, el conflicte, recorda l'editor Cots, es produïa, i es produeix, quan les edicions no són simultànies. Aquí sí que l'editor castellà, quan l'edició catalana surt abans, dóna un cop de puny sobre la taula, un cop de puny sobre la taula de l'agent o de l'editorial estrangera, per haver-ho consentit.

Però, cal recordar, no sempre que l'edició és conjunta beneficia l'editor català. Si l'edició castellana passa poc o molt desaparebuda, l'esforç de la coordinació no li haurà servit de res.

Aquest cas s'ha donat, ens recorda Josep Cots, amb *L'edifici Iaquibian*, l'esplèndida novel·la coral de l'egipci Alaa Al Aswani. Els mitjans de comunicació castellans, per les raons que sigui –pel poc pes de l'editor castellà, qui sap–, van trigar molt a adonar-se de la importància del llibre i del poder de seducció que exercia sobre el lector, i, per tant, no van ajudar –ni que fos, com s'esdevé normalment, indirectament, involuntàriament, és clar– l'edició catalana, que va fer la seva carrera sola. En aquest cas, va ser determinant que l'escriptor es desplaçés fins a Barcelona per promoure el llibre.

És un cas que es dóna, però, en general: “les dues edicions, la catalana i la castellana, es potencien i no es fan mal”, considera Isabel Martí, de La Campana.

Els fenòmens Paul Auster, per esmentar un autor actual, o Sàndor Màrai, per parlar d'un autor recuperat, no haurien tingut tant d'impacte econòmic i cultural si no haguessin nascut i crescut alhora en el dos mercats. I tants d'altres.

Vés a saber, per exemple, si un Frédé-

ric Beigbeder, llançat amb el llibre *13,99 euros* per La Campana i Anagrama, seria tan famós com és ara a casa nostra.

Despeses compartides. A més, la doble edició fa reduir notablement una part de les despeses, les de l'apartat de la promoció personal de l'autor, reducció proporcionalment més beneficiosa per a l'editor castellà que per al català.

L'editor català va a mitges amb el castellà quan porten un autor a Barcelona i cal pagar-li el viatge –en hotels de quatre i cinc estrelles– i l'estada, encara que, normalment, l'editor castellà traurà un rendiment econòmic més alt de l'edició. I el fet de reduir la despesa a la meitat fa que, en moltes ocasions, els editors s'animin a fer l'operació.

En conseqüència, són molt pocs –cada vegada menys– els editors en llengua catalana –sobretot, entre els més importants– que gosen publicar novetats estrangeres sense que es tradueixin al mateix temps al castellà. Són, bàsicament, editors heroics, idealistes, voluntaristes o artesansals, o editors de divisió regional.

I, a més, sovint, alguns d'ells, editen autors i llibres que els editors en llengua castellana, per les raons que sigui, no han volgut, és a dir, llibres “difícils” que no són prou seductors i d'autors poc coneguts, llibres que tenen més possibilitats de ser condemnats al fracàs.

Dues circumstàncies han reforçat el fenomen. Una és específicament nostra i l'altra, mundial. La de casa ha estat la integració d'una part important dels segells catalans en grups editorials que es van fer potents gràcies al mercat en llengua castellana.

Edicions 62, Empúries, Columna i Proa, segurament les quatre editorials més actives del mercat en llengua catalana, formen part del grup Planeta, i La Magrana, de RBA. Planeta, per tant, té la doble edició a l'abast: per fer-la, no li cal ni eixir de casa ni coordinar-se amb la competència. Igual passa amb RBA pel que fa a La Magrana.

La uniformització mundial. I la que ens ha vingut de fora ha estat la globalització cultural, uniformitzadora. Els mateixos autors tenen èxit en els diversos països on es tradueix. Els llibres, o bé es tradueixen a tot arreu, o

TINA BAGUE

Boris Pahor.

Antonin Varenne.

bé no es tradueixen enlloc. Per tant, si el mercat del llibre traduït s'assembla cada cop més entre països diferents, també s'assembla cada cop més entre el mercat del llibre català i el mercat del llibre castellà, mercats que comparteixen espais comuns.

Els factors que fan que una traducció fracassi o triomfi són variats i complexos, i sovint, difícils d'identificar. No tot es redueix a l'impacte mediàtic, i, per tant, al fet que aparegui conjuntament o no amb la versió castellana.

Isabel Martí, de La Campana, ho exemplifica amb el cas del magnífic relat *Un llarg hivern*, de l'autor irlandès Colm Tóibín, relat ambientat als nostres Pirineus.

El llibre no ha tingut l'èxit esperat i això podria atribuir-se al fet que no es va traduir al castellà, però l'editora creu que el problema no és aquest, sinó que es tracta d'un error editorial, producte de les característiques del llibre, un relat de poques pàgines que hauria funcionat millor dins d'un recull de

contes, tal com havia aparegut en la versió original.

Cada llibre és un món. Però hi ha fenòmens generals fàcils d'identificar. Un: que l'editor castellà dedicat a les novetats de fora, que sempre ha pogut viure sense el català, ara viu millor amb el català. I dos: que l'editor català que tradueix narrativa actual, difícilment pot viure sense coordinar-se amb el castellà.

Lluís Bonada

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

Rememrança

Com si el món girara al voltant de la ciutat, com si l'univers passara pel seu eix. Tan esplendorosa, que feia exclamar al capellà del Magnànim: "Oh València, pròspera en triümfe d'instimable honor!... Oh si mort no hi havia, quanta és la glòria present!" El mateix dia de fa cinc-cents cinquanta anys, el 21 de juliol de 1458, a la mateixa hora en què a la reina Maria li "deien la nova trista de la mort de son senyor rei e marit, lo clero de la Seu feren professó ab lo Te Deum Laudamus." Tot i haver

rebut el correu oficial la vespra, els jurats encara no havien decretat el dol públic amb ben tristos tocs de trompetes. I, per això, els canonges pogueren celebrar el goig del nomenament com a bisbe de València de l'influent cardenal Roderic de Borja, nebot del papa valencià Calixt III, seu que volia per als seus parents Alfons III, raó per la qual el papa s'apressà a adjudicar-la tan prompte va conèixer el traspàs del rei.

Però "no tocaren campanes per raó de la mort del senyor rei." Tampoc pogueren allargar gaire les festes, car havien d'amanir la Seu per al funeral d'estat, "la rememrança del molt excel·lent victoriós rei." Uns paraments dignes d'un emperador: "un papalló molt alt sobre quatre barres, les taules eren negres e de part d'amunt en punta, e dalt molts ciris, e la part davall era de tela negra amb les armes reials, e enmig lo rei a cavall, ab l'espasa a la mà, davall hi havia un lilit mot alt, e damunt una tomba,

EL TEMPS

tot cobert de drap d'or amb molt senyals reials, e entorn les creues de totes les parròquies." Fou el divendres 28 de juliol i "hi havia tanta gent, que per la Seu no era possible entrar, tanta que no era cosa de creure." Una ofrena més al rei amb qui València trobà la màxima esplendor, el que construí un resplendent imperi gràcies als abundants subsidis valencians: "Gloriós rei dignament exalçat en la terra e en la glòria."

Periodista